

PUSIAUSVYROS SIEKIS ARVYDO ŠLIOGERIO FILOSOFIJOJE

Justas Kučinskas

Vilniaus universiteto
Filosofijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
El. paštas: justas.kucinskas@ism.lt

Naglis Kardelis

Vilniaus universiteto
Filosofijos istorijos ir logikos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
El. paštas: naglis.kardelis@fsf.vu.lt

Santrauka. Straipsnyje keliama hipotezė, kad Arvydo Šliogerio filosofijai yra būdingas pusiausvyros tarp diametraliai priešingų žmogaus prigimties impulsų ir pačių tikrovę konstituojančių bei radikalai poliarizuojančių sandų, atskleidžiamų egzistencinės patirties ir filosofinio mąstymo, siekis. Teigiama, kad ši hipotezė leidžia geriau paaiškinti pamatines Šliogerio filosofijos nuostatas, filosofinę minties ekonomiją ir filosofavimo motyvus. Mokslinio tyrimo, kurio rezultatai pateikiami šiame straipsnyje, naujumą lemia ta aplinkybė, kad pusiausvyros siekis Šliogerio veikaluose nėra diskursyviai ir konceptualiai eksplikuotas paties autoriaus – jis išryškėja tik atlikus nuodugnią ir daugiapakopę šio mąstytojo tekstų analizę. Straipsnio autorių požiūriu, pusiausvyra, Arvydo Šliogerio filosofijoje netiesiogiai pasirodanti įvairiais turinio ir formos aspektais, dažniausiai išskyla kaip tai, ko šis mąstytojas siekia ir linki kiekvienam mąstančiajam ar net apskritai kiekvienam mirtingajam. Kartu akcentuojama, jog ir pats Šliogerio mąstymas skleidžiasi įvairiomis skirtingai temizuotomis pusiausvyros struktūromis. Analizuojant, kaip ir tarp kokių duodžių Šliogerio filosofijoje nusistovi pusiausvyra, rekonstruojamas vientisas šios filosofijos vaizdas, leidžiantis atpažinti du chronologiškai ir konceptualiai išsiskiriančius jos etapus.

Pagrindiniai žodžiai: Arvydas Šliogeris, „Esu?“ banga, pusiausvyros siekis, balansavimas „tarp“

Įvadas: metodologinės tyrimo priegos

Arvydo Šliogerio filosofija vertinama ir interpretuojama labai skirtingai, dažniausiai kreipiant dėmesį ne tiek į jos visumą, kiek į paskirus elementus, aspektus, sąsajas su kitų filosofų sukurtomis minties sistemomis, išryškinant tyrėjams aktualias Šliogerio filosofijos kontekstualizavimo galimybes.

Vertinimų ir interpretacijų įvairovė neišvenigiamai lydi beveik kiekvieno iškilnesnio mąstytojo kūrybą ir yra, sakytume, jos likimo dalis, bet Šliogerio filosofijos tyrimų būklė yra dar keblesnė: ne tik nėra aišku, *kaip* ši filosofija turėtų būti vertinama, bet ir iki galo nesutariama, *kas* yra vertinama – kol kas nėra išskleisto (tiesiogiai įžvelgto ar netiesiogiai rekonstruoto) vientiso panoraminio

šios filosofijos „vaizdo“, *pamatinės minties gijos*, kurią, kaip iš tiesų egzistuojančią Šliogerio tekstuose, sutartinai atpažintų jos tyrėjai ir kurią – kaip visiems akivaizdžią lietuvių filosofinės minties raidos gairę – būtų galima įrašyti į Lietuvos filosofijos istorijos vadovėlį.

Tačiau tai visiškai suprantama, nes Šliogerio filosofija, kaip vientisas naratyvas, kol kas dar apskritai negalėjo būti išskleista jos tyrėjų ir interpretuotojų – ši filosofija dar nėra baigta ar juo labiau pasibaigusi, dar nepadėtas paskutinis taškas jos raidos istorijoje, o jos plėtojamas naratyvas vis dar tęsiasi – *Antroji bulvės metafizika* netrukus pasieks spaustuvę, bet ir šis veikalas, tikėkimės, nebus paskutinis ir neužvers metafizinių Arvydo Šliogerio filosofijos horizontų. Kita vertus, jei Arvydo Šliogerio kūrybą išties pabandytume suprasti kaip vientisą pasakojimą – kaip daugelį metų besitęsiančią *vienos* ir, žvelgiant iš esmės, *tos pačios* minties išsklaidą, tuomet pasidarys aišku, kad naujais šio filosofo kūriniais tėra baigiamieji štrichai – tai jo filosofijos rezultatų variacijos, nuosekliai užbaigiančios dar jaunystėje pradėtą darbą. Toks požiūris leidžia tarti, kad jau pats metas apibendrinti šio filosofo mąstymo rezultatus, atskleidžiant Šliogerio filosofiją kaip vientisą pasakojimą.

Šis straipsnis – tai bandymas rekonstruoti vientisą panoraminį Šliogerio plėtojamos filosofinės minties vaizdą filosofo kūrinuose, priklausančiuose skirtingiems mąstymo laikotarpiams, užčiuopti gyvą ir nuoseklią minties giją, kurios atpažinimas palengvintų tekstų skaitymą ir supratimą. Šis darbas atliekamas sutelkiant dėmesį į pagrindinį šios filosofijos traukos centrą – juslinį daiktą, kaip absoliučios tikrovės instanciją, paradant, kaip *absoliučios transcendencijos*

siekis Šliogerio filosofijoje, skirtinguose veikaluose išskylantis kiek skirtingais pavidalais, formuoja gelminių filosofinių intencijų lauką, kuriame, kaip *konkretnis* minėto siekio realizacijos būdas ar priemonė, išsikristalizuoja *pusiausvyros siekis*: būtent pusiausvyros siekis, mūsų požiūriu, ir nusako *svarbiausią konkrečiais turinio ir formos pavidalais išreikštą (nors paties mąstytojo tiesiogiai neeksplikuotą) Šliogerio filosofijos intenciją*. Pusiausvyros siekis, kaip parodysime, Šliogerio tekstuose yra atpažįstamas tiek turinio, tiek pačios mąstymo formos lygmeniu.

Tad šiame straipsnyje, analizuodami pusiausvyros siekio apraiškas Šliogerio veikalų turinio ir formos plotmėse, pamėginsime atskleisti pamatinius šio mąstytojo filosofijos trajektoriją lemiančius ir jos temų įvairovę paaškinančius mąstymo impulsus. Šliogeriu būdinga orientacija į daiktą, kaip transcendencijos fenomeną – gerokai akivaizdesnis ir daugeliui Šliogerio skaitytojų lengviau atpažįstamas impulsas – šiame straipsnyje paliekama nuošalyje, o dėmesys telkiamas į *pusiausvyros siekį*, gimdomą absoliučios transcendencijos siekio (nors vėliau su šiuo paradoksaliai susikertantį), bei *pusiausvyros sąvoką*, kalbiškai artikuojančią pusiausvyros siekį.

Būtina pabrėžti, kad, kalbėdami apie pusiausvyros siekį Arvydo Šliogerio filosofijoje, žodį *pusiausvyra* vartojame ne tiesiogine (pažodine) ir juo labiau ne kokia nors gamtamoksline (tarkime, mechanikoje taikoma), o veikiau perkeltine (metaforai artima) reikšme – kaip heuristinę vertę turinčią *analogiją*, leidžiančią geriau suprasti ir paašškinti Šliogerio filosofiją kaip vientisos minties išsklaidą.

Kiek mums žinoma, pusiausvyros sąvoka – bent jau taip, kaip ją vartojame

šiam straipsnyje – anksčiau nebuvo vartota jokiam filosofiniame kontekste. Tai, kad ši sąvoka filosofiniuose kontekstuose nebuvo vartota anksčiau, savaime nėra nei trūkumas, nei privalumas – šios sąvokos, kaip tam tikros heuristiškai pateisinamos priemonės, pagrindumas ar nepagrįstumas visiškai priklauso tik nuo jos vartojimo paretmo tyrimo rezultatų. Akivaizdu, kad šiame straipsnyje pasitelkiama pusiausvyros sąvoka neturėtų būti suprantama ir taikoma *techniškai*, kaip griežtai fiksuotas, apibrėžtas reikšmę turintis mokslinis terminas – taip, kaip panašūs terminai yra suprantami ir vartojami gamtos ar socialiniuose moksluose. Ši heuristinę ir interpretacinę vertę turinti sąvoka veikia turėtų būti suvokiama *kaip analogija*, nurodanti į poliariškumą, įtampą, balansavimą, taip pat ir į optimalų centrą, pagaliau *kaip metaforai artimas tropas*, kalbiškai artikuliuojantis svarbų Šliogerio filosofijos principą, kurio neįmanoma tiksliai nusakyti jokių kitu žodžiu. Pusiausvyros sąvoka, filosofinę prasmę įgyjanti transcendentalines mąstymo ribas nužyminčių poliarinių sąvokų (tarp kurių *ir ieškoma pusiausvyros*) vartojimo kontekstuose, neišvengiamai ir pati savaime turi aiškiai išreikštą transcendentalinį matmenį. Nors, be abejo, tai ir nėra įprasta transcendentalinė kategorija (ypač kantiška prasme), ši analogijos būdu funkcionuojanti sąvoka turi transcendentalinį matmenį tiek, kiek ji nusako neperžengiamas Šliogerio filosofijos teminio lauko ir sąvokinės raiškos ribas bei lemia pačią šliogeriškojo mąstymo formą. Pati savaime pusiausvyros sąvoka nėra nei būtiška, nei mistiška – ji nėra nuoroda į kažin ką, kas savaime būtų ontologiška, bet veikia *žmogiškajam mąstymui* atskleidžia įtampas tarp ontologinių duotų ir, sakykime, leidžia *fenomenologiškai aprašyti*, kaip

ontologinės duotys atsiskleidžia egzistencinėje patirtyje ir mąstyme.

Pasitelkiant pusiausvyros sąvoką, intensinis Šliogerio filosofijos branduolys yra rekonstruojamas plėtojant dialogą iš esmės vien tik su pirminiais šaltiniais – paties mąstytojo veikalais. Tai daroma dėl keleto priežasčių. Visų pirma, to tarsi reikalauja pati Šliogerio filosofija, savaip diktuojanti ir tyrimo metodą. Šios filosofijos dėmesio centre – kiekvieno iš mūsų kasdienėje patirtyje aptinkamas juslinis daiktas. Daikto tikrovės atpažinimas reikalauja kiek įmanoma nusimesti kultūros, o šia prasme ir kalbinių reikšmių akinius. Tik tokiu būdu – tiesioginėje juslinėje patirtyje – pamatytas daiktas gali tapti ir žmonių susikalbėjimo bei bendravimo atspirties tašku. Remiantis tuo pačiu tiesioginės pirmaprados daikto patirties pavyzdžiu, šioje filosofijoje bandoma megzti dialogus ir su kitais filosofais, Šliogerio žodžiais tariant – „viena akimi žiūrėti į tekstą, kita – tiesiai į daiktus“. Akivaizdu, jog tokio pat *minimaliai medijuoto*, storą antrinių kultūrinių reikšmių luobą *metodiškai* nusimetančio žvilgsnio Šliogerio filosofija reikalauja ir iš savo skaitytojo. Tad šiame straipsnyje, kuriame ir siekiama atverti jos substancinį branduolį, pamatyti šią filosofiją *tarsi vientisą daiktą*, ir bandoma žiūrėti *vien į ją pačią ir į daiktus, kuriuos ji parodo*. Šliogerio filosofijai atraktinti pasitelkiami tik tie raktai, kuriuos pasiūlo ji pati. Tyrimas atliekamas empatiškai įsižiūrint į tai, ką atveria *ji pati ir iš savęs pačios*, tikint, jog būtent hermeneutinis įsijautimas (*Einführung* pačia plačiausia, netechnine prasme) į autorius būsena bei rašomus tekstus pajėgus atvesti prie geriausios įmanomos jo minties rekonstrukcijos.

Antra, daugumoje iš palyginti dar labai negausių Šliogerio filosofijos tyrinėjimų ji

dažniausiai analizuojama kuriuo nors vienu arbitraliai pasirinktu jos aspektu, neretai sutampančiu su paties tyrėjo interesų lauku, kitais atvejais ieškoma Šliogerio minties kontekstualizavimo galimybės, bandant priskirti mąstytoją vienai ar kitai filosofinei mokyklai bei atsekti kitų mąstytojų jam padarytas įtakas, dar kitais atvejais atliekama Šliogerio ir kurio nors kito filosofo pažiūrų lyginamoji analizė, o kartais tiesiog siekiama įvertinti Šliogerio filosofijos, kaip unikalios lietuvių kultūros fenomeno, reikšmę. Nesiekdami išvardyti visų autorių, įvairiomis progomis – bet labai epizodiškai – rašiusių apie Šliogerį ir jo veikalus, paminėsime tik keletą.

Antai Jūratė Baranova daug dėmesio skiria Šliogerio filosofavimo stiliui (Baranova 2005), pabrėžia šio mąstytojo tekstuose išryškėjančią filosofijos ir grožinės literatūros suartėjimo galimybę (Baranova 2006), vertina Šliogerio filosofiją kaip bene vienintelį autentiško postmodernaus filosofavimo pavyzdį Lietuvoje (Baranova 2009), vaizdingai aprašo – ir tam tikru atžvilgiu savo pačios tekstuose sureiškina bei pratęsia – šliogerškąją melancholijos jauseną (Baranova 2014).

Rita Šerpytė, Arvydo Šliogerio mąstymą lygindama su E. Severino mąstymu, sykiu užklausa, *kaip* šliogeriškosios „Niekio“, „būties“ ir „žmogaus prigimtinio negatyvumo“ temos galėtų būti suprastos Vakarų mąstymo tradicijos kontekste. Kitaip tariant, pasitelkus Šliogerio filosofijos, kaip tam tikro „išskirtinio Lietuvos filosofinės kultūros fakto“, analizę iškeliamas dar svarbesnis ir platesnis klausimas, „ar esama Lietuvoje vakarietiškos nihilistinio mąstymo savimonės“ (Šerpytė 2008). Taip formuluojant klausimą, filosofinę diskusiją bandoma perkelti į gerokai bendresnę

ir abstraktesnę plotmę: užuot analizavus Šliogerio filosofiją kaip izoliuotą vienkartinį fenomeną, remiantis šliogeriškojo filosofavimo precedentu, kaip esmingu filosofiniu simptomu ar netiesiogiai nuzymėtu galimos tolesnės raidos orientyru, mėginama svarstyti apie visos lietuvių filosofijos, kaip tam tikros mąstymo tradicijos, brandą ir artimumą europinio filosofavimo kontekstams.

Gintautas Mažeikis, analizuodamas Jeano Baudrillard'o įtakas Šliogerio filosofijai ir brėždamas konceptualias jos sąsajas su tarptautinei filosofinei situacionistų mokyklai atstovaujančių mąstytojų pažiūromis, dėmesį kreipia į tą Šliogerio filosofijos aspektą, kurį sąlygiškai galima pavadinti šliogerškąja „kultūros kritika“. Mažeikis aptaria įvairias Šliogerio ir situacionistų filosofijos dialogo galimybes, taip atskleisdamas tiek Šliogerio „kultūros kritikos“ kontekstualizavimo galimybes, tiek galimą kritinę šios filosofijos perspektyvą (Mažeikis 2008a; 2008b), nebūtinai iki galo išvelgtą paties lietuvių mąstytojo.

Mantautas Ruzas ir Marius Šaulauskas, palygindami Šliogerio ir Baudrillard'o filosofines sistemas, pateikia išvalgią Šliogerio ontologinių nuostatų analizę (Ruzas; Šaulauskas 2010). Atskleisdami panašumus ir skirtumus tarp šių abiejų mąstytojų bei analizuodami gilesnę koceptualiąją šių panašumų bei skirtumų reikšmę abiejų filosofų plėtojamoms sistemoms, straipsnio autoriai leidžia tiksliau atsakyti į klausimą, kiek Šliogerio filosofiją apskritai galima laikyti lietuviškąja postmodernaus vakarietiškojo filosofavimo reprezentante, taip pat ir į kitą klausimą, kokių mastu Baudrillard'o ir kitų panašių mąstytojų įtakos Šliogerui gali būti vertinamos kaip tiesioginės (genetinės), o kokių – kaip tipologinės.

Naglis Kardelis išsamiai nagrinėja ir recenzuoja daugumą Arvydo Šliogerio kūrinių, lokalizuodamas tų kūrinių ir juose plėtojamų idėjų reikšmę tiek pačiai Šliogerio filosofijai, tiek filosofinei tradicijai apskritai. Jis atkreipia dėmesį į autentišką Šliogerio filosofavimo būdą kaip siektinos filosofo laikysenos pavyzdį ir kartu parodo, jog būtent tokia – *ir tik tokia* – filosofija gali daryti įtaką kultūrai plačiaja prasme (Kardelis 2000; 2006; 2010; 2014).

Šliogerio filosofiją įvairiais aspektais taip pat yra nagrinėję Viktorija Daujotytė, Vytautas Rubavičius, Antanas Andrijauskas, Gintaras Kabelka, Vytautas Kavolis, Regimantas Tamošaitis, Augustinas Dainys, Leonidas Donskis ir daugelis kitų Lietuvos tyrėjų. Visi šie tyrimai atspindi pastangas pamatyti Šliogerio tekstus iš kiek įmanoma įvairesnių perspektyvų, perskaityti juos kreipiant dėmesį tiek į turinį, tiek į formą, išnagrinėti skirtingais teminiais bei problemineis pjūviais. Kai šie tyrimai vis gausės ir kada nors ateityje pasieks tam tikrą kritinę masę, jie, galime tikėtis, ilgainiui atskleis palyginti vientisą ir neprieštaringą Šliogerio filosofijos vertinimų kontekstą, kuris savo ruožtu sudarys galimybes dar vaisingiau plėtoti filosofinį Šliogerio palikimą nagrinėjančių ir *vertinančių* tyrėjų dialogui, kurio tikslas – dar kartą atsakyti į klausimą, *kaip* ši filosofija turėtų ar galėtų būti vertinama.

Tačiau toks dialogas – jau *antrasis* žingsnis. Šiame straipsnyje laikomasi nuostatos, kad toks dialogas visų pirma reikalauja *pirmojo* žingsnio – pačios Šliogerio filosofijos inventorizacijos, įsiklausymo vien į tai, ką ši filosofija mums kalba pati savaime, be jokio interpretacinio fono ir – kalbant paties Šliogerio žodžiais – „kalbos triukšmo“. Kitaip tariant, šio straipsnio autorių požiūriu,

visų pirma būtina atsakyti į klausimą, *kas* yra šios filosofijos branduolys ir gelminis pamatas, taip pat į klausimą, *koks* yra pamatinis šią filosofiją gimdantis motyvas, nebūtinai analizuojamuose veikaluose tiesiogiai įvardytas paties Šliogerio. Tad neatsitiktinai šiame straipsnyje atliekamas „uždaras“, tam tikru atžvilgiu net *hermetiškas* tyrimas, neįtraukiantis į apmąstymo lauką išorinių Šliogerio filosofijos vertinimų, pradantis tarsi nuo pat pradžių ir siekiantis atrasti unikalią, kitų tyrėjų neatrastą ir neišnaudotą šios filosofijos supratimo bei gelminio jos branduolio rekonstravimo prieigą.

Šliogerio filosofija šiame straipsnyje analizuojama neatsižvelgiant ir į kitų filosofų Šliogerui padarytas įtakas. Viena vertus, būtų neprotinga ginčyti, kad įtakų ir poleminių įtampų atskleidimas galėtų daug pasakyti apie Šliogerio filosofiją ir leistų ją adekvačiau suprasti. Akivaizdu, kad būtų galima daug kalbėti apie graikų filosofų – ypač Hėrakleito ir Platono – dvasinę giminybę Šliogerui, sąsajas tarp šių mąstytojų filosofinių intucijų, svarstyti apie mąstymo braižo bei rašomų tekstų stiliaus panašumus. Be abejo, būtų pravartu panagrinėti Heideggerio poveikį Šliogerio „kasdienybės struktūros“ suvokimui, kalbos ir Niekio problematikos gimimui, taip pat įžvelgti Kierkegaardo įtaką Šliogerio filosofijoje išsiskleidžiančiam individo maištui prieš kalbos visuotinybę, suvokti sąsajas tarp paradoksalaus „tikėjimo šuolio“, apie kurį kalba Kierkegaardas, ir ne mažiau paradoksalaus ėjimo Esmo link, ėjimo, kurio egzistencinę logiką ir seką aprašo Šliogeris. Būtų galima brėžti analogiją tarp Baudrillard'o simuliacrų ir Šliogerio Niekio avatarų, pastebėti ir filosofiskai įvertinti, matyt, tikrai neatsitiktinį Schopenhauerio ir Šliogerio sutarimą, kad būtent estetinė

žiūra yra optimali mirtingojo laikysena žemėje, vienintelė sustabdanti tiek besaikį naikinimą, tiek savinaiką.

Ir vis dėlto, nors tokia įtakų bei sąsajų analizė ir galėtų suteikti daugiau aiškumo siekiant suprasti paskirus Šliogerio filosofijos aspektus ir ypač bandant įrašyti ją į Vakarų filosofijos kontekstą, būtina pripažinti, kad toks mechaniškų sąsajų bei įtakų nagrinėjimas suteiktų mums tik tariamą aiškumą, tik aiškumo iliuziją. Bet kokia analizė, paremta įsisąmoninta ar neįsisąmoninta prezumpcija, kad viską lemia tik įtakos, o niekas pats vienas nėra pajėgus pamąstyti nė vienos iš tiesų savos ir nepriklausomos minties, mūsų požiūriu, neatitinka nei filosofijos esmės bei prigimties, nei humanitarinių disciplinų paskirties. Analizė, mėginanti filosofinį tyrimo objektą paaiškinti vien kaip patirtų svetimų įtakų sumą, šį objektą iš esmės tik „dekonstruoja“, suskaido į pabirus fragmentus, nepajėgdama atskleisti substancinės to objekto prigimties bei gelminio substancinio branduolio, taigi ir tyrimo objekto vientisumo bei unikalumo. Minėtos pastabos ypač tinka tuo atveju, kai šis tyrimo objektas – Arvydo Šliogerio filosofija.

Tad šio straipsnio *tikslas* – skaitant paties Šliogerio veikalus, juose pačiuose ieškant atrakinančio rakto ir taikant specifinę tyrimo prieigą, giminingą humanitariniuose moksluose gana plačiai taikomam *vidinės rekonstrukcijos metodui*, atpažinti šioje filosofijoje vientisą substancinį branduolį bei rekonstruoti ją gimdančią gelminį filosofinį motyvą. Jei tai pavyktų, iš naujai atsivėrusios supratimo perspektyvos – jau *antruoju* žingsniu – būtų galima brėžti svarbias, šį supratimą dar labiau pagilinančias tipologines paraleles tarp Šliogerio ir

kitų Vakarų filosofų mąstymo. Bet tai būtų jau kito straipsnio, mokslinės studijos ar dar didesnės apimties tyrimo užduotis.

Pusiausvyros siekis kaip pamatinis Šliogerio filosofiją gimdantis motyvas

Paties Šliogerio žodžiais tariant, kiekvienas aukšto rango mąstytojas per visą savo gyvenimą mąsto iš tiesų tik vieną pamatinę mintį. Minėdami jo septyniadešimtmetį galime atsigręžti ir apžvelgę jo nueitą mąstymo kelią paklausti: kokią mintį mąstė filosofas Šliogeris? Šiame straipsnyje teigiama, jog nuo *Būties ir pasaulio* iki *Bulvės metafizikos* Šliogerio tekstus sieja viena aiškėja – tai bandymas mąstymo keliu sugrįžti prie pačių daiktų. Šliogerio filosofijoje įžvelgiame mąstytojo atsivėrimą žmogiškojo pasaulio svetimybės ir tuo pat metu aistringą jusliškai artimos, bet ontotopiškai pernelyg nutolusios tikrovės – pačių daiktų tikrovės – teigimą. Šliogerio filosofija – tai ėjimas į susitikimą su juslineje artumoje atrandamu daiktu. Jo kūrybos įvairovė – tai vis to paties siekio išraiškos.

Tačiau koks yra šis nuolatinis ėjimas? Nuosaikus, kompromisiškas, pozityvus, šalia viso to, ką sukūrė, pastatė ir sugriovė žmogus, statantis dar vieną, papildomą tikrovės dimensiją – daiktišką-gamtišką tikrovę? Ar vis dėlto savo filosofavimo stiliumi ir turiniu jis yra radikalus, bekompromisiškas ir galbūt net negatyvus? Trumpasis atsakymas toks: Šliogeris dažnai vienu mostu nubraukia žmogiškuosius ne tik filosofijos, bet ir mokslo, religijos, meno pasiekimus, radikaliai atsiribodamas net nuo tų mąstytojų, kurių filosofija artimiausia jo paties mąstymui, o labiausiai kritiškas jis yra kalbai, atskiruose veikaluose pripažin-

damas ne tik kalbos, bet ir žmogaus, kaip kalbančios būtybės, nepataisomą negatyvumą ir atsivėrimo tikrovei neįgalumą.

Vis dėlto šiame straipsnyje teigiame, kad nors savo formomis ir turiniais Šliogerio filosofija gali pasirodyti vienpusiška, radikali ir net negatyvi, savo esme ji veda pusiausvyros link. Ši filosofija išauga kaip reakcija į visa apimantį anoniminės kalbos masyvą (*Būtyje ir pasaulyje* įvardytą Pasauliu) ir yra ne kas kita, kaip aistringas siekis grąžinti prarastą kalbos (arba žmogaus) ir daikto būties pusiausvyrą, pagaliau kaip troškimas bent trumpam pristabdyti kalbos triukšmą ir rodyti į absoliučiai kitą, tačiau visada čia-esančią pusę – į tylinčius būties fenomenus. Radikalčiai atmesdama iškritimą iš optimalaus žmogaus buvimo pasaulyje taško, ji nesteigia naujų kraštutinumų, bet grąžina žmogui optimalų jo buvimo pasaulyje būdą, atitinkantį tiek žmogaus prigimtį, tiek daikto prigimtį, tiek optimalią prigimtinę jų tarpusavio pusiausvyrą.

Visų pirma, apie šioje filosofijoje slypinčią (nors ir pačioje filosofijoje nereflektuotą) pusiausvyros siekį byloja beveik visose Šliogerio knygose atsiskleidžianti ir net kai kurių veikalų pavadinimuose užfiksuota dvinarė tikrovės struktūra: *Būtis ir pasaulis, Daiktas ir menas, Alfa ir omega, Niekis ir Esmas*. Taip pat dėmesį patraukia daugelyje Šliogerio knygų pavadinimų figūruojantis jungtukas „ir“. Galime spėti, kad ši kalbinė figūra sujungia, atskiria, taip pat tarsi suteikia vienodą svarbą abipus jos esantiems žodžiams, nurodantiems esant dvi pamatinės tikrovės duotis. Būtis galima tik pasaulyje – ir tik tiek, kiek pasaulis yra, todėl šios duotys turi pasirodyti kartu. Tačiau taip pat privalu, kad būtis būtų kažkas kita nei pasaulis, ir šia prasme jungtukas „ir“ jas patikimai atskiria. *Būtyje ir pasau-*

lyje Šliogeris įnirtingai ieško kelio į būtį, atvirai pripažindamas savo susvetimėjimą pasauliui, tačiau veikalo pavadinime išsaugo lygiavertiškai dvinarę Būties ir Pasaulio struktūrą. Šliogerio orientacija į būtį byloja ne būties pirmenybę prieš pasaulį, o tik tai, kad šiuolaikinio žmogaus pasaulyje būčiai nėra suteiktas reikiamas statusas ir kad šiuo požiūriu reikalingas prarastos pusiausvyros atkūrimas. Veikalo *Daiktas ir menas* pavadinime dvinarė tikrovės struktūra nėra akivaizdi, tačiau skaitant kūrinį aiškėja, jog „menas“ reprezentuoja tai, kas žmogiška, kas ateina iš kultūros ir šia prasme iš žmogaus pasaulio, o daiktas yra absoliutus nežmogiškumas, transcendencija. Menas yra tikras ir vertingas tiek, kiek, būdamas kultūriškas ir žmogiškas, pagauna patį daiktą, išsaugodamas jame nežmogiškumo branduolį. Kita vertus, daiktas išlieka nežmogiškas arba daiktiškas tiek, kiek žmogus (šiuo atveju – menininkas) teoriniu žvilgsniu išsaugo substancinį daikto individualumą. Tad akivaizdu, jog veikalo *Daiktas ir menas* pavadinime yra užfiksuota dvinarė žmogiškumo ir nežmogiškumo struktūra, nurodanti į šių narių atskyrimo būtinumą, tačiau tuo pat metu į jų susietumą ir lygiavertiškumą, kitaip tariant – į pusiausvyrą. *Niekis ir Esmas* tiek savo struktūra, tiek turiniu byloja apie pamatinių duočių simetriją ir būtinybę ją išlaikyti. Pirmasis *Niekio ir Esmo* tomas pavadintas *Pakeliui į Niekį*, antrasis – *Pakeliui į Esmą*. Abu šie tomai, nurodantys į dvi simetriškai ir lygiavertiškai atskleistas pamatinės duotis, jau savaime numano Šliogerio kūrybos gėmėje slypinčią pusiausvyros siekį. Niekis, nors negatyvus, vis dėlto yra pastovumą suteikianti „forma“, Esmas, nors pozityvus – yra kitimą užtikrinanti „materija“. Šių pamatinių duočių sankryžoje ir vidinėje dinamikoje, o šia prasme – pusiausvyroje, gimsta tiek

Esmo fenomenas, tiek žmogus kaip individas. Tad vėlgi, žmogų kildindamas iš Niekio, aptardamas naikinančias jo galias bei rodydamas į kitapus žmogaus estinčius ir tylinčius Esmo fenomenus, mąstytojas nurodo į jo tekstuose išskleistos struktūros pusiausvyrą, kurią šiuolaikinis žmogus, deja, yra praradęs.

Apie pusiausvyros siekį byloja ir tam tikras šios filosofijos normatyvumas, kartais nurodantis į laikyseną, kurią žmogus turi ir gali pasirinkti, o kartais tiesiog į likimo nulemtą stovėseną svyruojant, kurią žmogui belieka atpažinti ir kilniai priimti. Iš Šliogerio tekstų mums gerai žinomas Itakės sindromas, kaip pusiausvyros taškas tarp kitų dviejų žmogaus santykio su tikrove modusų – Kaligulos ir Nirvanos sindromų (Šliogeris 2005: 384–385). Mums taip pat pažįstamas Loginis mitas, kaip pusiausvyros taškas tarp kitų dviejų kalbos modusų – Laukinio ir Technologinio mitų (2005). Žinomas ir „balansavimas ant adatos smailgalio“, kaip „bežadė stovėseną Niekio ir Esmo sankryžos centre“ (1997: 226–227), taip pat Transcendencijos sąmonė, kaip Betarpiškosios, Gnostinės bei Pseudotranscendentinės sąmonės galimybė ir centras, leidžiantis pamatyti pačius daiktus ir priartėti prie tikrovės (2011: 564). Mums labai gerai žinomas mąstytoji būdingas saikingo nihilizmo siekis, kaip optimali mirtingojo, balansuojančio tarp perteklinio nihilizmo ir saikingos savinaikos, laikysena pasaulio atžvilgiu (2005). Be to, mums pažįstama ir Šliogerio aprašytoji sankryžos tiesa, „apsauganti mirtingąjį nuo vienpusiškumo“ ir paverčianti jį „tragiškojo saiko sargybinium“ (2011: 626–627). Tai tik keletas nuorodų į tai, jog net savo išraiškos formomis būdama radikali Šliogerio filosofija kreipia mus į optimalią stovėseną tarp kraštutinumų.

Tai filosofija, skatinanti ieškoti sankryžos centro, jį atpažinti ir sąmoningai pasirinkti.

Matyt, nebūtų klaidinga sakyti, jog filosofo Arvydo Šliogerio viso gyvenimo mintis – tai siekis artėti prie juslinių daiktų tikrovės, siekis atrasti kažkada prarastą (arba kiekvieną akimirką prarandamą ir (ar) potencialiai neatrandamą) žmogaus, kaip kalbančios būtybės, ir daiktų pusiausvyrą. Kita vertus, pusiausvyros siekis Šliogerio filosofijoje skleidžiasi ne vien kaip jos intencija – šį siekį labai aiškiai galima įžvelgti ir pačioje filosofavimo / mąstymo formoje. Šliogerio filosofijoje gausu tokių kalbinių figūrų, kaip „pamatinė antinomija“ (2011), „dvisklaida“ (2005), „balansavimas ant skustuvo ašmenų“ (1997), „supimasis „tarp“ sūpuoklėse“ arba „tragiškasis „tarp“ (1988; 2006), „sankryžos tiesa“ (1997; 2006), „švelniai nykstanti forma“, „nykstanti rastis“ (2005: 214), iš Hērakleito pasiskolintoji ištarmė „kisdama rymo“ (2005; 2008; 2011). Šios kalbinės figūros atskiria, radikaliai supriešina, sintetina arba stato į „tarp“ įtampą. Kitaip tariant, tai mąstymą artikuliuojančios kalbinės formos – tiek dalijimo pusiau, tiek atskiriančio arba sujungiančio svyravimo tarp dviejų duočių nuorodos. Šias ir kitas kalbines formas, kurios išskiria antinomijas, jas priešstato ir nurodo į stovėseną tokio priešstatymo „tarp“ įtampoje, arba sankryžoje, mes galime suprasti kaip mąstymą pusiausvyros struktūromis arba formomis. Tad tardami, jog pusiausvyros siekis yra ne tik pamatinė Šliogerio filosofijos intencija, bet ir tam tikras filosofavimo būdas, pabandykime bendrais bruožais apžvelgti Šliogerio filosofinės minties kelią, sutelkdami savo dėmesį į tai, kokių būdu ir tarp kokių pamatinių ontotopinių duočių, žvelgiant iš šios filosofijos požiūrio taško, nusistovi (ar

privalėtų nusistovėti) pusiausvyra. Pakeliui pabandykime įžvelgti du susijusius, tačiau aiškiai išskirtinus Šliogerio filosofavimo laikotarpius.

Šliogerio minties rekonstrukcija remiantis pusiausvyros siekiu, kaip pamatinio šios filosofijos impulso, ir pusiausvyros struktūrų analize

Didžioji Šliogerio filosofijos mintis ankstyvuosiuose jo kūriniuose užsimezga kaip išskleidimas dviejų esminių įtampos: įtampos tarp Pasaulio ir Būties (arba tarp žmogiško-kalbiško pasaulio ir Būties fenomeno, kaip čia-pasauliško būties telkinio) bei įtampos tarp žmogaus ir daikto, kylančios individui stovint radikaliai Kito akivaizdoje (2006: 7–15). *Būtyje ir pasaulyje* bei *Daikte ir mene* radikalia įtampa persmelkiamas visas žmogiškasis pasaulis, apimantis kalbą, simbolius, kultūrą, dirbtinių daiktų pasaulį ir svarbiausia – net tai, kas pačiuose gamtiniuose daiktuose yra žmogiška (iš esmės viską, ką mes apie daiktus žinome ir galime pasakyti). Kitoje šio žmogiškojo pasaulio pusėje – patys daiktai, tokie, kokie jie atsiveria bekalbėje teorinėje žiūroje. Vienoje pusėje – pasaulis, kaip tarsi-būtis, o kitoje – daiktas, kaip Būties fenomenas. Nei grynai Nebūčiai, nei grynai Būčiai žmogus atsiverti negali, tad svyruoja tarp tarsi-būties, kaip sintetinės pusiau idealios tikrovės, ir tarp būties fenomeno, kaip daiktiškosios pačios Būties išraiškos (2006: 23). Nežmogiškų daiktų tikrovės, kaip radikaliai skirtingos ir diametraliai priešingos žmogiškosios kalbos tikrovei, įvardijimas sykiu yra monistinio – „žmogiško-perdaug-žmogiško“ – pasaulio vaizdo griovimas (1988: 183). Nuoroda į pačių daiktų

tikrovę yra žmogaus pastatymas į radikalų „tarp“ tašką, į sankryžą, kurioje principo lygmeniu išsiskleidžia du keliai – orientacijos į Pasaulį arba šiai priešingos orientacijos į būtį pasirinkimo galimybės. Orientacija į būtį – tai gyvenimas apmąstant, įsižiūrint ir globojant juslinėje žmogaus artumoje atsiveriančią Būties fenomenų vietovę (1988: 85). Tačiau ankstyvųjų Šliogerio kūrinių (*Būties ir pasaulio, Daikto ir meno*) imperatyvas pasirinkti orientaciją į Būtį arba orientaciją į daiktą nėra naujas monizmas. Veikiau tai imperatyvas steigti naują sankryžą, naują įtampą ir būtent joje ieškoti naujos pusiausvyros.

Orientacija į Būties fenomeną išreiškia ne siekį su juo sutapti ar susiliesti, bet, priešingai, siekį atskleisti ar steigti radikalią įtampą tarp Būties fenomeno ir jį teoriškai stebinčiojo. Daiktas žmogui gali atsiverti tik kaip radikaliai Kitas jo paties atžvilgiu. Radikaliai atskirdamas dvi ontotopines duotis ir pasirinkdamas orientaciją į būtį, žmogus susvetimėja su tuo, kas žmogiška, kalbiška, visuotina ir anonimiška, tačiau sykiu neįeina ir į betarpišką santykį su būtimi. Būties fenomeno, kaip radikaliai Kito savosios būties atžvilgiu, akivaizdoje žmogus pirmą kartą gimsta kaip individas. Daiktas, atsivėręs savo esmėje, t. y. atsivėręs kaip baigtinis Būties fenomenas, į ribas (o kartu – ir į individualumą) įstato ir prieš jį stovintį žmogų (1988: 130, 197; 2006: 60). Orientacija į būtį yra įtampos tarp žmogaus ir daikto steigimas, individualumo gimimas ir sykiu šio užgimusio individo stovėsena „tarp“ – stovėsena pasaulio, kuris tapo svetimas, ir daikto, kuris atsivėręs savo esmėje niekada negali tapti savas, įtampoje (1988: 79–80).

Taigi pirmasis pasirinkimas – pasirinkimas tarp orientacijos į Pasaulį arba į

Būtį – yra radikalus „arba-arba“. Pasilikti Pasaulio pusėje reikštų pasilikti „žmogiško, tik žmogiško“ pasaulio monizme, o pasirinkti orientaciją į būtį – vadinasi, eiti link daikto ir žmogiškojo individualumo įtvirtinimo. Sykiu tai reiškia judėti tolyn nuo galimybės susiliesti su daiktu, jame iširti. Pasirinkti orientaciją į būtį kartu reiškia susvetimėti su žmogiškuoju simbolių ir reikšmių pasauliu. Būti svetimam Pasaulyje ir drauge išlaikyti pagarbų atstumą tarp savęs ir daikto – reiškia suptis „tarp“ sūpuoklėse, nuolat svyruoti tarp Pasaulio ir daikto. Tad *Būtyje ir pasaulyje* išryškėjantis pirmasis radikalus pasirinkimas, būtent orientacija į būtį, – tai ne naujas monizmas, o nauja sankryža. Tačiau ši sankryža, skirtingai nei pirmoji, užuot atvėrusi dvi pasirinkimo alternatyvas, stato į nuolatinį kyburiavimą, kaip tragišką buvimą už pasirinkimo galimybės. Kyburiuoti – ne tas pat, kas įsitvirtinti. Kyburiuoti – tai nuolat kristi, kas akimirka prarasti pusiausvyrą ir vėl bandyti ją grąžinti (1997: 81–85). Tokioje situacijoje žmogus stovi prieš vienintelį ir esminį klausimą: kaip sustabdyti nuolatinį iškritimą, kaip surasti tokią žmogaus ir daikto pusiausvyrą, kuri leistų nebeįkristi iš Pasaulio–Būties antinomijos centro.

Transcendencijos tyloje filosofo dėmesio centre jau ne tiek Pasaulio ir Būties perskyra, kiek į savo esmę (arba pusiausvyrą) įėjusių individo ir daikto susitikimo galimybė (2006: 626). *Transcendencijos tyloje* išskleidžiama substancinio individo (*Būtyje ir pasaulyje* vadinto Būties fenomenu) samprata, kuri *Būtyje ir pasaulyje* buvo dar tik nujaučiama, o *Daikte ir mene* jau šiek tiek aptarta. Substancinis individas, arba kitaip – transcendencijos fenomenas, yra grynojo Santykio ir grynosios Būties susitikimo vieta, jų vaidas, bet svarbiausia – per

„gyvybę“, „trapumą“, „nykstantį įsiforminimą“ atpažįstama substanciniame individe vykstanti esinijos pradų gigantomachijos pusiausvyra. Substancinis individas – tai Būties ir Nyksmo pusiausvyroje atsirandantis ir save paradantis daiktas. Žmogaus uždavinys – atpažinti, išvelgti ir puoselėti savo juslinės patirties lauke atsiveriantį transcendencijos fenomeną. Tokioje globojančioje, puoselėjančioje pažintyje žmogus ir jo kosmas atsiduria „sankryžos tiesoje“ (2006: 625–628). Žmogaus išvalga į daiktuose vykstančią pradų gigantomachiją, kaip analogiškai jame pačiame vykstančią dvasinių nuostatų kovą, atskleidžia ir paties žmogaus būties esmę. Išvalga į daiktų esmę pastato žmogų į jo paties centrą, į mirtinumą, į nykstančio buvimo ir būvančios nykties, į globojančio žvilgsnio ir saikingo naikinimo patirtį. Žmogus tampa tragiškojo saiko sargybiniu. Įdomu atkreipti dėmesį į paties žodžio „individas“ semantikoje slypinčią „svyravimo tarp“ reikšmę. *Individuum*, išvertus iš lotynų kalbos, yra tai, kas nedalijama. Individas yra tas, kurio dalyti neįmanoma, bet pats žodis, kaip draudimas ar instrukcija, jau nurodo į kažkur ir kažkaip esančią tokio veiksmo intenciją. Kartu tai gali būti nuoroda į tai, jog dalys, kurias mėginama vieną nuo kitos atskirti, yra neatskiriama sulipusios daiktan ar organiškai suaugusios į nedalomą visumą. Kitaip tariant, „individas“ yra žodis, nurodantis nedalomą dvinarę struktūrą, kurioje atskiras, bet organiškai suaugusias ir neįmanomas atskirti dalis skirianči jungiamoji linija yra nesunaikinama. Individas nėra neartikuliuotas monolitinis vienis, o veikiau organinė vienovė, kurioje įmanoma išvelgti struktūrą. Šia prasme būti individu reiškia būti nesunaikinamame „tarp“.

Ši žmogaus ir daikto pusiausvyros galimybė priklauso nuo žmogaus noro ir galėjimo pasirinkti būdą, kuriuo keliamas ir susitikimas su daiktu. Šie būdai atitinka pačią esinijos sandarą, nes ir pats žmogus yra neatskiriama šios sandaros dalis. Šliogeris išskiria tris galimus susitikimo su daiktais būdus, kuriuos steigia trys sąmonės lygmenys – betarpiškoji, gnostinė arba pseudotranscendentinė sąmonė. Šių trijų lygmenų centre kaip visus juos pranokstantis ir grindžiantis lygmuo steigiasi Transcendencijos sąmonė, kaip žmogiškosios pusiausvyros ir atsivėrimo į pusiausvyrą įėjusiam transcendencijos fenomenui galimybė ir nekasdienis betarpiškosios sąmonės modusas (2006: 612–613). Sankryžos tiesa *Transcendencijos tyloje* įtvirtinama kaip triguba pusiausvyra. Pirmasis dėmuo – tai daiktas, įėjęs į savo pamatinę antinomiją tarp Santykio ir Būties ir šių pamatinių pradų pusiausvyroje atsiveriantis kaip baigtinis substancinis individas. Antrasis dėmuo – tai žmogus, daikte atpažįstantis pamatinę antinomiją, įeinantis į savo paties ribas ir tokiu būdu steigiantis globojantį, dialoginį santykį su daiktu. Trečiuoju trigubos pusiausvyros dėmeniu galime pavadinti patį pusiausvyros, arba „dialogo“, vyksmą – iš žmogaus pusės ateinantį siekį „atpažinti“ daiktą, kaip transcendencijos fenomeną, o daikto pusėje – tarp pamatinių antinomijų vykstančios pusiausvyros atsivėrimą (2006: 421). Lyginant šią trinarę struktūrą su antruoju, arba vėlyvuju, Šliogerio filosofijos periodu išryškinamomis struktūromis (šiuos skirtumus netrukus bandysime atpažinti), reikia atkreipti dėmesį, jog būtent ankstyvuju Šliogerio filosofijos laikotarpiu ontotopinio svorio centras lieka transcendencijos fenomeno pusėje. Žmogus *atpažįsta* antinomiją, *pasirenka* ją globoti ir tik tokiu

būdu steigdamas substancinių individų kosmopolį pats įeina į savo esmę – baigtinumą. Tokia struktūra numano, jog daikte dar iki individo žvilgsnio „yra“ į savo esmę įėjusi pradų antinomija, o mirtingojo priedermė – priderinti savo žvilgsnį prie tų jau esančių gigantomachijos ritmų.

Galima nuspėti, jog pirmasis impulsas Šliogerio antrojo periodo mąstymui – tai individo galimybės pasirinkti artėti link pusiausvyros su daiktu suprobleminimas. Žmogus – kalbanti būtybė. Bet koks santykis ar intencija įeiti į santykį visada lieka tik kalbine tikrove. Transcendencijos fenomenas – tai visuomet tylinti tikrovė. Pamatyti transcendencijos fenomeną – reiškia pamatyti jį kaip radikaliai užkalbinę tikrovę. Tad kaip įmanoma kalbos būdu judėti link to, kas yra už kalbos? Kaip kalbos triukšme įtvirtinti pusiausvyrą tarp kalbos ir bekalbiškumo? Ar kalba apskritai gali pagauti daiktą? O jei ne, ar įmanoma nutildyti kalbos triukšmą? Štai šiuose klausimuose gimsta *Niekio vardu* problematika (Šliogeris 1997). Būtent šių klausimų kontekste skleidžiama Broniaus Radzevičiaus tekstuose slypinti nuojauta (1997; 35–108). Radzevičius – tai žmogus, *siekęs* kalbėti apie daiktus. Siekęs, tačiau nuolat grįždavęs prie tokio siekio neįmanomybės išgyvenimo. Kalba nepagauna daikto, bet ir pati neturi jokios tikrovės, jokio substanciškumo. Prarasto daikto ir neatrasto žodžio apmąstymas atveria tarsibūtį, arba žmogiškąjį kalbos pasaulį, kaip niekingojo Niekio teritoriją, o žmogų – kaip šios teritorijos įkaitą. *Niekio varduose* ši nuojauta skleidžiasi kaip supratimas, jog tol, kol žmogus yra įsitvirtinęs anoniminėje visuotinėje kalboje, jam neatsiveria ne tik pats daiktas, bet ir pačios kalbos tikrovė. Kalba naikina ir daiktą, ir save pačią. Galiausiai kalba yra ir to, kuris kalba, prigimtinio

nihilizmo centre. Tad kokia jos prigimtis? Anot Šliogerio, kalba ateina iš Niekio. Žmogus, kaip kalbanti būtybė, yra Niekio sūnus, o retkarčiais įvykstantis susvetimėjimas su kalbos pasauliu – tai atsivėrimas bauginančiam Nekiui. Kaip atsivėrimas Nekiui gali tapti atsivėrimu daiktui? Ar tai įmanoma? Esmine Šliogerio gyvenimo mintimi išlieka siekis artėti prie daiktų, tačiau toliau ši mintis privalo skleistis kaip galėjimo arba negalėjimo kalbos būdu artėti prie daiktų tema, o sykiu – kaip Niekio ir kalbos problematika. Dėmesys dabar perkeliamas nuo įtampos / pusiausvyros tarp individo ir daikto apmąstymo prie paties individo būklės apmąstymo – sutelkiamas ties pačiu individu, kurio galimybė pamatyti daiktus skleidžiasi kaip kalbos negatyvumo ir šio negatyvumo įveikos problema. *Niekio varduose* skleidžiama problematika parengia dirvą brandžiausio Šliogerio kūrinio – *Niekio ir Esmo* – gimimui ir sudaro sąlygas atsirasti mąstymui, kurį galime pavadinti vėlyvąja Šliogerio filosofija. Ši filosofija gimsta kaip klausimas: kaip Niekis susitinka su Esmu ir kokių būdu kalba ir daiktas yra šio susitikimo rezultatas? Atsakymas – tai šioje filosofijoje išskleistas „Esu?“ bangos apmąstymas (Šliogeris 2005, t. I: 206–247).

Transcendencijos tyloje išryškinta žmogaus, kaip individo, priklausomybė nuo jo pajėgumo atpažinti transcendencijos fenomene esančių pradų pusiausvyrą, o *Niekyje ir Esme* individas yra tas, kurio gimimo akimirka sutampa su Niekio, grobiančio Esmą, atverties akimirka. Šio vyksmo rezultatas yra ir stebintis subjektas, ir pats Esmo fenomenas. Ontotopinio svorio centru tampa pats žmogus ir jame vykstanti pradų (Niekio ir Esmo) gigantomachija. Transcendencijos fenomenas, kaip išskleista *Transcendencijos tyloje*, Šliogerio anksčiau

buvo suvokiamas kaip svyruojantis tarp grynosios Būties ir grynojo Santykio, kaip Nebūties atitikmens. Tuo tarpu *Niekyje ir Esme* akcentuojama, jog anapus žmogaus Niekio nėra. Nepaisant to, Niekis dabar suvokiamas kaip paradoksaliu būdu „egzistuojantis“ imanentinės transcendencijos pavidalu. Šia prasme Esmo fenomeno gimimas yra pririštas prie žmoguje vykstančio Niekio ir Esmo susidūrimo. Tai ir toliau leidžia sakyti, jog Esmas dalyvauja žmogaus, kaip individo, gimime, tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog pats Esmo fenomenas be žmoguje „Esu?“ bangos pavidalu įvykstančios Niekio ir Esmo pusiausvyros negalėtų atsirasti (2005: 178–179; 195; 200–201).

Niekis grobia Esmą ir pirmoji tokio vyksmo duotis (turinti tik patį duoties minimumą) yra „Esu?“ banga (2005: 206–247). „Esu?“ bangą galima apytikriai apibūdinti tik vienas kitą neigiančiais terminais: tai esaties nesatis ir nesaties esatis, juslinis antjuslumas ir antjuslinis juslumas ir, be abejo, tai įesmintas Niekis ir įniekintas Esmas (2005: 219). „Esu?“ banga, kuri yra tik pirminis tikrovės (arba bet kokios duoties) krustelėjimas, sykiu yra ir ikikalbinis buvimas. Tai tik impulsas, gimdantis kalbą. „Esu?“ bangos sandara – esmiškasis ir niekingasis bangos šlaitai, susiduriantys Alfa taške (2005: 247–262). Iš esmės „Esu?“ banga savyje sutelkia viską, ką galima įsivaizduoti gimstant iš Niekio ir Esmo susidūrimo. Pati „Esu?“ banga dar nėra pusiausvyra – tai veikiau yra „vieta“, pavaldi pusiausvyros galimybės struktūrai. Niekis ir Esmas gali susidurti nevienodomis proporcijomis, vadinasi, Alfa taškas gali svirti niekingojo arba esmiškojo šlaito pusėn. Priklausomai nuo to, kuriame „Esu?“ bangos šlaite, t. y. kokiomis proporcijomis, susiduria Niekis ir Esmas, gimsta skirtingos tikrovės, randasi

skirtingi kalbos, ontotopinės orientacijos ir daikto patirties modusai. Tik tuo atveju, jeigu Niekis ir Esmas susiduria vienodomis proporcijomis, Alfa taškas įsitvirtina bangos keteros viršūnėje. Tik tuomet yra įmanoma teorinė žiūra, atverianti Esmo fenomeną, savo bekalbį sluoksnį išsauganti kalba – ir tik tuomet įmanomas tikras individualumas ir saikingas naikinimas.

„Esu?“ banga yra dinamiška, ji yra kiekvieną akimirką iš nebūties kylanti būtis. Tai vis nauja pradžia. Arba, dar kitaip – amžina, o dėl to pradžios neturinti, pradžia. Pasaulyje „Esu?“ bangų yra tiek, kiek jame yra gyvų individų. „Esu?“ bangos specifika yra kiekvieno iš jų gyvybės ir mirtingumo priežastis. Turint galvoje „Esu?“ dinamizmą, nuolatinį kilimą iš nebūties, galima sakyti, jog mirtingasis yra ne tas, kuris kažkada mirs, o tas, kuris nuolatos stovi ant gimimo–mirimo slenksčio. Tokia stovėsena „ant slenksčio“ – tai galimybė kartkartėmis atsidurti pradžios patirtyje. Kiekvieno „Esu?“ nuolatinis gimimas yra vis atsikartojanti ir vis nauja pradžia. Šią nuolat gimstančią pradžią vis užgriūna tai, kas jau nėra pradžia, tai, kas yra tapę istoriška. Tai anoniminis žmogiškųjų simbolių, reikšmių ir kalbos apskritai pasaulis. Gyva „Esu?“ banga atsimuša į tai, ką Šliogeris dar ankstyvuojų savo kūrybos etapu vadina Pasauliu. Šis susidūrimas, kaip skausminga patirtis, leidžia mirtingajam reisykiais susvetimėti su kalba arba ieškoti saikingos, t. y. pradžioje stovinčios ir pačius daiktus maksimaliai atitinkančios, kalbos galimybių. Tai, su kuo susiduria „Esu?“, yra anoniminė kalba, tačiau kartu „Esu?“ yra ir pirmasis gimstančios kalbos impulsas. Šliogeris šią begimstančią ir maksimaliai daiktus atitinkančią gyvąją kalbą vadina prosakme, kurios artimiausias

atitikmuo kasdienėje patirtyje yra šneka (2005: 262–279). Gyvoji šneka atsveria monumentalią istorišką kalbą. „Esu?“ dinamizmas ir Pasaulio statiškumas yra pusiausvyros galimybė. Tai galimybė žmogui būti mirtinguoju, galimybė retkarčiais pamatyti daiktus savo akimis. Tačiau tuo pat metu tai yra pasmerktumas gyventi ant ontotopinio skustuvo ašmenų (2005: 289–290).

Kuomet „Esu?“ banga yra savo pusiausvyros taške ir dar nėra virtusi kalba, ontotopinė Esmo fenomeno sandara išsiskleidžia pusiausvyroje tarp pastovumo ir kaitos, tapatumo ir skirtumo, begalinio judrumo ir rimties, formos ir beformiškumo, struktūros ir gelmės (2005: 218). Toks radikalus „tarp“, arba absoliuti pusiausvyra, kyla iš dviejų esminių jau aptartų „Esu?“ savybių: „Esu?“ dinamizmo ir „Esu?“ dvišlaitiškumo. Šios savybės lemia tai, jog mirtingojo patirtyje nėra dviejų tapačių akimirkų. Niekis vis iš naujo grobia Esmą, o Esmas kiekvieną akimirką yra kitoks. Kita vertus, visos mirtingojo akimirkos skleidžiasi kaip nuoseklus kontinuumas. Tai lemia iš Niekio pusės ateinančios formos tęstinumas ir pasikartojimo nuoseklumas. Paradoksaliu būdu Niekis įgauna pozityvų, Esmo fenomeną formuojantį vaidmenį, o Esmas, atvirkščiai – savyje sutelkia kitimo, o tokiu būdu ir nykties, arba negatyvųjį, vaidmenį. Šia prasme mirtingojo tikrovė yra ne kas kita kaip Esmas, atsveriantis Niekį, ir Niekis, atsveriantis Esmą.

„Esu?“ struktūra Šliogerio filosofijoje paaiškina, kaip Niekis susitinka su Esmu, kaip gimsta kalba, kaip įmanomas žmogaus individualumas, teorinė žiūra ir susitikimas su Esmo fenomenu. Įsižiūrėjus į tai, kaip veikia „Esu?“ struktūra, tampa akivaizdu, kad ji pavaldi pusiausvyros, kaip mąstymo formos, principui. Drauge matyti, jog

geriausi dalykai, t. y. optimali individo laikysena šiame pasaulyje, yra įmanomi tik išliekant pusiausvyroje. Tad ir brandžiajame, arba vėlesniajame, Šliogerio filosofijos etape pusiausvyra išlieka kaip pamatinė, nors ir akivaizdžiai neišsakyta intencija.

Pusiausvyros, kaip mąstymo formos, kontekste apibendrinant Šliogerio nueitą filosofinės minties kelią, galima išskirti du esminius etapus. Pirmajame etape, kurį chronologiškai paranku įvardyti ankstyvuolu, skleidžiasi dvi esminės įtampos: pirmoji įtampa tarp Pasaulio (tarsi-būties) ir Būties (Būties fenomeno) bei antroji įtampa tarp Būtį (Būties fenomeną) pasirinkusio individo ir daikto. Pirmoji įtampa reikalauja radikalaus pasirinkimo, t. y. apsisprendimo atsiskirti į Būties pusę ir įtampos centrą perkelti į tarp daikto ir paties žmogaus esantį tašką. Antroji įtampa (kurios samprata skleidžiama, ypač *Transcendencijos tyloje*) – tai ne tik įtampa, bet ir tarpusavio priklausomybė. Daiktas kuria žmogų, o žmogus savo ruožtu daiktą globoja. Daiktas pavaldus pamatinių antinomijų vaidui, tačiau jo substancinis individualumas išsiskleidžia tik šio vaido pusiausvyroje, o sykiu žmogaus juslinės pagavos paviršiuje. Įžvelgęs šią daikto paviršiuje išsiskleidžiančią pamatinių antinomijų pusiausvyrą, individas veidrodžio principu atkartoja daikte vykstantį „kisdama rymo“, įsitvirtina savo mirtingume ir atsiduria savo ir daikto esmės atitikimo sankryžos tiesoje. Antrąjį, arba, chronologiškai tariant, vėlyvąjį Šliogerio filosofijos etapą žymi šios ką tik išskleistos struktūros permąstymas, dėmesio centrą perkeliant nuo įtampos tarp žmogaus ir daikto į įtampą, kurią galima (beje, tik labai sąlygiškai) pavadinti vidine individo įtampa. Tai yra įtampa tarp Niekio ir Esmo. Šioje įtampoje gimsta žmogus (visų pirma „Esu?“ bangos

pavidalu), o kartu su juo gimsta Esmo fenomenas. Tariant dar tiksliau – Esmo fenomeno atsivėrimo galimybė realizuojama tuo atveju, jeigu Niekio ir Esmo susidūrimas vyksta vienodu intensyvumu (Alfa taškas „Esu?“ bangoje yra pusiausvyroje tarp niekingojo ir esmiškojo šios bangos šlaitų). Kitaip sakant, priešingai nei buvo manoma ankstyvajame mąstymo etape, ne daiktai savaime kuria žmogaus individualumą, bet individo vidinė dinamika (kuri, nors Esmo pavidalu būdama „išorėje“, tačiau Niekio pavidalu būdama „viduje“) leidžia atsiverti Esmo fenomenui. Šioje vidinėje Niekio ir Esmo dinamikoje kertinį vaidmenį atlieka kalbos gimimas ir būdai, kuriais ji veikia. Būtent kalba ir jos susietumo su Niekium problematikos plėtojimas tampa esminiu vėlyvosios Šliogerio filosofijos bruožu. Niekio ir kalbos problemos sprendimas tampa raktu, atrakinančiu individui jo galimybę atsiverti pačiam daiktui, arba tariant dar radikaliau – daiktą atverti. Kitoje pusėje, anapus žmogaus, vis dar lieka (Niekio nepalytėtas) pats Esmas. Formaliosios struktūros požiūriu lygindami ankstyvąjį ir vėlyvąjį Šliogerio mąstymą pastebime, kad Esmo kategorija keičia Būties kategoriją. Tačiau reikia pabrėžti, jog tik formaliai, nes pats struktūros persistūmimas individo (žmogaus) pusėn reiškia, jog struktūrų lyginimas tampa nebendramatis. Pats Esmas (dar įvardijamas kaip absoliuti transcendencija, ir tai nėra tas pat, kas Esmo fenomenas) lieka bene mistiškiausia Šliogerio filosofijoje skleidžiama įžvalga. Esmas lieka mistiškas, nes tai užkalbinė ir laisvu valios apsisprendimu nepasiekiamo tikrovė. Atsivėrimas jai – tai niekuo nepaaiškinama dovana (2005, t. II: 487–492). Tad pats Esmas ir šioje analizėje lieka už Niekio ir Esmo susidūrimo struktūros,

kurios centras yra žmogus, o pagrindinė problema – kalbos ir Niekio problema. Tad apibendrinant galima tarti, jog vėlyvasis Šliogerio filosofijos laikotarpis gali būti atpažįstamas atkreipiant dėmesį į sankryžos, įtampos centro arba pusiausvyros centro persistūmimą bei Niekio ir kalbos problematikos, kaip raktą į Esmo fenomenų atvertį, gimimą.

Išskleidus dviejų mąstymo periodų struktūrą gali kilti visai tikėtinas klausimas: ar antrajame savo mąstymo kelionės etape Šliogeris neapleidžia pusiausvyros siekio kaip intencijos, turint omenyje, jog orientuojamasi į visiškai kitą, anapus kasdienio patyrimo išsiskleidžiančią duotį – į Esmą, kaip absoliučią transcendenciją ir tiesą? Esmo atvertis, kaip aprašyta *Niekio ir Esmo* antrajame tome, įvyksta „Esu?“ bangos lūžio akimirka, niekingajam „Esu?“ bangos šlaitui atsiskyrus nuo esmiškojo šios bangos šlaito. *Niekyje ir Esme* ši akimirka įvardijama kaip transcendencijos patirtis, kaip laisvė ir kaip tiesa (2005: 459–479). Tad galbūt kai kam norėusi prieštarauti pusiausvyros, kaip Šliogerio filosofijos intencijos, idėjai ir sakyti: štai – Šliogerio filosofija vėlyvajame etape savo struktūra yra nurodanti į radikalią anapusių, tai yra išėjimas ne tik iš žmogiško-kalbiško pasaulio, bet ir už daiktų, kaip Esmo fenomenų, patirties, iš Niekio ir Esmo gigantomachijos lauko į absoliučią transcendenciją, tad ir iš bet kokios anksčiau aptartos pusiausvyros. Ir vis dėlto, nors labai paradoksalu, tačiau įvyksta priešingai – Esmo blyksnio patirties aprašymas Šliogerio filosofijoje labiau kviečia grįžti į aptartą pusiausvyrą nei siekti susitikti su pačia absoliučia transcendencija. Visų pirma, ši patirtis – tai tik akimirka, tik žaibo blyksnis, po kurio, pasitelkiant paties Šliogerio vartojamą alegoriją, reikia grįžti į

Platono aprašytąją olą, arba, kitaip tariant, į pusiausvyros principui pavaldų pasaulį. Esmo blyksnio patirtis yra ir privalo likti tik akimirka, nes „Esu?“ bangos lūžis prilygsta akimirksnio mirčiai. Jeigu akimirka užsitęstų, Niekis nebeinkarnuotų į Esmą, o tai reiškia, jog, sekant Šliogerio išskleista „Esu?“ bangos logika, individą ištiktų mirtis. Antra, tokia patirtis yra už kalbos ir už individualumo, todėl niekaip nepagaminama, nėra jokių receptų ar technikų šiai patirčiai įgyti. Tai yra paties Esmo dovana. Tai yra pats atsivėręs Esmas, akimirksni estintis be „subjekto“. Nors Esmo blyksnis yra tiesos ir laisvės akimirka, jis negali tapti siekiamybe. Jis gali tapti tik nuoroda į tiesą ir laisvę tiems, kurie tokią patirtį yra turėję. Galiausiai, matyt, neatsitiktinai galbūt pačiai svarbiausiai savo filosofijos vietai Šliogeris skiria palyginti nedaug savo kūrybos puslapių. Visą dėmesį filosofas telkia į vietą arba į sąlygas, kuriomis Esmo žaibas yra labiausiai tikėtinas: į „Esu?“ bangos pusiausvyrą, į teorinę žiūrą, į juslumo artumoje atsiveriantį Esmo fenomenų lauką, į minimaliai naikinančią kalbą, į „Itakę“.

Išvados

Apibendrinami galime teigti, kad pagrindinė filosofinė visą gyvenimą Arvydo Šliogerio mąstyta mintis – *siekiu priartėti prie juslinėje artumoje sutinkamų daiktų pačių savaimė paremtas tokio siekio galimybės sąlygų apmąstymas* – sykiu yra ir *ėjimas link prarastos pusiausvyros*. Ir tai yra ne vien *ėjimas link pusiausvyros*, kaip galbūt neartikuliuoto idealo, bet ir *ėjimas pusiausvyros taku* – taku, kaip mąstymo forma. Sutelkus dėmesį į pusiausvyros struktūras, kaip mąstymo formą, ir analizuojant, kokiū būdu ir tarp kokių duočių Šliogerio filoso-

fijoje buvo steigiama pusiausvyra, kitaip tariant, analizuojant Šliogerio filosofiją pusiausvyros tarp šioje filosofijoje išskylančių pamatinių ontologinių / ontotopinių duočių bei jas įvardijančių sąvokų požiūriu, galima išskirti du aiškiai vienas nuo kito atsiskiriančius filosofijos etapus, kurie šiame straipsnyje įvardyti kaip ankstyvasis ir vėlyvasis, arba pirmasis ir antrasis. Etapų išskyrimas čia parodytas kaip labai ryškus įtampos, sankryžos arba pusiausvyros centro persistūmimas nuo vieno ontotopinių duočių prie kitų, inicijuojantis naujos filosofinės problematikos gimimą. Vis dėlto šiame straipsnyje buvo argumentuojama, jog net ir šis pokytis tėra *vienos ir tos pačios minties*, kuri savo ruožtu yra ne kas kita, kaip conceptualizuota ir ontotopiškai artikuliuota grįžimo į pusiausvyrą intencija, mąstymo dalis.

Žvelgdami į Šliogerio filosofijos tyrinėjimų perspektyvą manome, kad pusiausvyros siekio joje apmąstymas gali atverti naujas galimybes į visumą susieti iš pažiūros paskiras ir niekaip nesusijusias Šliogerio filosofijoje išsiskleidžiančias temas. Atsiranda galimybė į konceptualią visumą sujungti laisvės, kalbos ir sąmonės temas, atveriančias tai pačiai pusiausvyros struktūrai pavaldžią svyravimo galimybę, be to, kaip esmingai susijusias tampa įmanoma analizuoti mito, sindromų ir kūrybos temas, atskleidžiančias ta pačia svyravimo galimybe grįstą mirtingojo santykių su tikrove spektrą, pagaliau visas šias temas įmanoma suvienyti pasitelkiant „tėvynės“, arba „gimtosios vietos“ (*topos*) teminį lauką, kaip tašką, kuriame galima atsiderinti stojus visų aptartų svyravimo galimybių pusiausvyrai (Šliogeris 2005: 386).

Žvelgiant į *pusiausvyros siekio* principą, kaip vieną iš dviejų pamatinių Šliogerio

mąstymo impulsų (šalia paties *juslinės transcendencijos siekio*), galima numatyti ne tik organišką šių principų suaugimą, bet ir savotišką išsiskyrimą – jau pačioje mąstymo kelionės pradžioje užprogramuotą neišsprendžiamą šių principų konfliktą: tiek, kiek individas pajėgia pasiekti optimalios laikysenos (pusiausvyros), savotiškai priartinančios jį prie pačios Transcendencijos, t. y. prie Esmo, tašką, tiek tuo pačiu mastu tampa nuo jo, Esmo, tragiškai atskirtas – mat tik tam tikras nutolimas nuo Esmo, kaip vieno iš dviejų radikalių polių – Niekio ir Esmo – gali atvesti į pusiausvyros tarp minėtų polių tašką. Toks *priartėjantis nutolimas* arba, dar tiksliau tariant, *nutolstantis priartėjimas*, bylojantis apie dviejų pamatinių mąstymo impulsų prieštaringumą (o gal paradoksalią *meta-pusiausvyrą?*), galiausiai lemia tai, jog Šliogerio filosofijos epilogu tampa *melancholija*, kaip *tragiškas buvimas nuolatos tik pakeliui*. Bet visa tai – tolesnių tyrimų trajektorijos.

Kai kas galbūt galėtų pasakyti, kad pusiausvyros siekį įvardijant kaip centrinę Arvydo Šliogerio filosofijos ašį rizikuojama šią filosofiją „suvidurkinti“, tariamai nubraukiant jos unikalumą. Ir vis dėlto reikia atkreipti dėmesį į visiškai priešingą tokio apmąstymo rezultatą. Šliogerio filosofija turi maksimaliai universalią dimensiją – *pusiausvyros siekį kaip intenciją ir kaip mąstymo formą*. Būdamą maksimaliai individualizuota, aštri kaip negludintas deimantas, Šliogerio filosofija sykiu yra maksimaliai universali, aktuali, patraukianti ir prieinama.

Būtent šia prasme pusiausvyros siekio apmąstymas atveria dar vieną šios filosofijos unikalumo matmenį.

LITERATŪRA

Baranova, J., 2014. Arvydas Šliogeris – metafizinės melancholijos riteris. *Literatūra ir menas* 3495. [Žiūrėta 2015 m. birželio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://literaturairmenas.lt/2014-11-07-nr-3495/2105-publicistika/3356-jurate-baranova-arvydas-sliogeris-metafizines-melancholijos-riteris>

Baranova, J., 2009. Nietzsche, postmodernism and the phenomenon of Arvydas Šliogeris in contemporary Lithuanian thought. *Studies in East European Thought* 61/1: 63–70.

Baranova, J., 2006. Arvydas Šliogeris: „tarp“ filosofijos ir literatūros. In: Baranova, J. *Filosofija ir literatūra: priešpriešos, paralelės, sankirtos*. Vilnius: Tyto alba, p. 89–112.

Baranova, J., 2011. Arvydo Šliogerio fenomenas ir kelios filosofijos sampratos. *Šiaurės Atėnai* 756: 3. [Žiūrėta 2015 m. birželio 27 d.]. Prieiga per internetą: http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20110131121744/http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=756&kas=straipsnis&st_id=4124

Kardelis, N., 2014. Debesijomis plaukianti ir liepsnovaizdžiais žėruojanti filosofija. *Naujoji romuva* 583/3: 44–48.

Kardelis, N., 2010. Pasaulis bulvės akutėmis. *Problemos* 78: 183–188.

Kardelis, N., 2006. Tikėtinas mitas apie Niekį ir Esmą. *Athena* 1: 210–214.

Kardelis, N., 2000. Tikrovės ir ekrano gundymai. *Kultūros barai* 3: 25–31.

Mažeikis, G., 2008a. A. Šliogeris, J. Baudrilardas ir situacionistai. *Literatūra ir menas* 3171.

[Žiūrėta 2015 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20110918192414/http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3171&kas=straipsnis&st_id=12010

Mažeikis, G., 2008b. Spektaklio industrijos, iškeliančios ir paslepiančios Kitą. *Athena* 4: 211–219.

Ruzas, M.; Šaulauskas, M. P., 2010. Pozityvioji ir negatyvioji tikrovės tematizacija. Šliogeris ir Baudrilardas. *Problemos* 78: 74–82.

Šerpytė, R., 2008. Nihilizmas Lietuvoje, arba kas bendro tarp Šliogerio ir Severino. *Problemos* 73: 42–47.

Šliogeris, A., 1988. *Daiktas ir menas. Du ontologiniai meno kūrinio etidai*. Vilnius: Mintis.

Šliogeris, A., 1997. *Niekio vardai*. Vilnius: Pradai.

Šliogeris, A., 1999. *Alfa ir omega*. Vilnius: Pradai.

Šliogeris, A., 2005. *Niekis ir Esmas*. Vilnius: Apostrofa.

Šliogeris, A., 2006. *Būtis ir pasaulis. Tyliojo gyvenimo fragmentai*. Vilnius: Margi raštai.

Šliogeris, A., 2008. *Filosofijos likimas. Filosofijos sugrįžimas*. Vilnius: Baltos lankos.

Šliogeris, A., 2010. *Bulvės metafizika*. Vilnius: Apostrofa.

Šliogeris, A., 2011. *Lietuviškos paraštės*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Šliogeris, A., 2011. *Transcendencijos tyla*. Vilnius: Margi raštai.

Šliogeris, A.; Gustas, V., 2013. *Pokalbiai apie Esmes*. Vilnius: Tyto alba.

STRIVING FOR BALANCE IN ARVYDAS ŠLIOGERIS' PHILOSOPHY

Justas Kučinskas, Naglis Kardelis

Abstract. The authors of the article argue that Arvydas Šliogeris' philosophy, although prima facie very radical, is in its essence actually based on the striving for balance as its main intention. It is also argued that the thought of this philosopher revolves around the structures of balance. Looking at how, when and what kind of ontological givens and entities find their particular point of balance between certain polar opposites, helps to better understand the philosophy of Šliogeris as a complex conceptual whole as well as to reveal its deepest motivational grounds. Using the notion of balance as a starting heuristic point, the authors of the article present a novel reconstruction of Šliogeris' thought. One of the results of this reconstruction is a conclusion that this philosophy might be viewed in terms of two distinct evolutionary stages.

Keywords: “Am I?”-wave, striving for balance, balancing “between”, Arvydas Šliogeris

Įteikta 2015 m. birželio 4 d.